

УДК 37.025

Антоніна Чернявська, викладач кафедри практики англійської мови
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто різні підходи до поняття емоційного інтелекту та емоційної компетенції. Зроблена спроба обґрунтувати необхідність врахування емоційних складових при вивченні англійської мови.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційна компетенція, комунікативний підхід, емпатія, емоційна свідомість, саморегуляція.

Літ. 7.

Антонина Чернявская, преподаватель кафедры практики английского языка
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ – ЗАЛОГ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассмотрены различные подходы к понятию эмоционального интеллекта и эмоциональной компетенции. Сделана попытка обосновать необходимость учета эмоциональных составляющих при изучении английского языка.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоциональная компетенция, коммуникативный подход, эмпатия, эмоциональная сознание, саморегуляция.

Anthonina Chernyavska, Lecturer of Practice English Department
Drohobych State Pedagogical University
by I. Franko

EMOTIONAL INTELLIGENCE IS GUARANTY OF SUCCESSFUL TEACHING

The article considers different approaches of meaning emotional intelligence and emotional competence. We attempt to substantiate the necessity of consideration emotional components during studying English.

Keywords: emotional intelligence, emotional competence, communicative approach, empathy, emotional consciousness, self-regulation.

Постановка проблеми. Проведений аналіз уявлень про емоціональний інтелект (EI) в зарубіжній літературі котрий дозволяє отримати різнобічне уявлення про структуру EI та можливостях його формування.

Підхід до емоціональних здібностей як до певної компетентності, котру можна розвинути дозволяє сконцентрувати увагу на феномені емоційної компетентності. В цій роботі представлений огляд та зроблена спроба теоретичного осмислення емоційної компетентності та її вплив на професійну діяльність педагога та інтегрований розвиток емоційного інтелекту учнів та англійської мови зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій. Закордонні психологічні теорії та концепції що висвітлюють різні підходи до питання та суті емоційного інтелекту, його структури та можливостях його вимірювання та розвивання були вивчені такими науковцями як Г. Гарднер, Д. Гулман, Д. Майер, К. Черніс, Д. Карузо, П. Селові та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Розробка комплексного підходу у навчанні іноземної мови, використовуючи складові емоційного інтелекту.

Мета статті – зробити огляд різних підходів щодо вивчення емоційного інтелекту та спробувати обґрунтувати доцільність врахування емоційної компетенції, як запоруки успішного вивчення англійської мови.

Виклад основного матеріалу. В останні роки на емпіричному рівні накопичилась велика кількість свідчень того, що люди, котрі володіють певними комплексними здібностями, приміром здатності до самоорганізації, емпатії, емоційному саморегулюванню, вирішенню конфліктів, дійсно успішними людьми у всіх сферах життя. В центрі дослідження опинились здібності людини в емоційно-соціальної сфері, пов'язані з професійним та особистісним успіхом, котрі не пояснюються психометричним інтелектом.

Говард Гарднер розширив класифікацію видів

інтелекту ввівши поняття “міжособистісний інтелект” (Gardner, 1985), термін “емоційний інтелект” вперше запровадили Пітер Селові та Джон Мейер в 1990. Після видання книги-бестселера Девідом Гоулменом у 1995 році цей термін став загальноприйнятим.

Мейер та Селові під емоційним інтелектом розуміють комплекс індивідуальних здатностей чи рис, котрі відповідають за те, наскільки вплив емоційних явищ виявиться конструктивним чи деструктивним для поведінки людини. Їх схема EI включає в себе:

1) сприйняття та вираження емоцій (здатність ідентифікувати емоційні явища);

2) розуміння емоцій (здатність переходу від одного стану до іншого), саморегуляцію та регуляцію емоційних явищ інших людей;

3) використання емоційних явищ в творчому мисленні, гнучкому плануванні, перенесенні уваги та мотивація [7].

В 1990 році Керолін Саарні запровадила в контексті психології розвитку поняття емоційної компетентності (ЕК). Емпірична модель ЕК являє собою набір з 8 видів здібностей чи вмінь:

1) усвідомлення власних емоційних станів;

2) здатність розрізняти емоції інших людей;

3) здатність використовувати словник емоцій і форми вираження, прийняті в даній культурі (чи субкультурі), а на більш зрілих стадіях – здатність засвоювати культурні сценарії та зв’язувати емоції з соціальними ролями;

4) здатність емпатичного включення в переживання інших людей;

5) здатність віддавати собі звіт в тому, що внутрішній емоційний стан не обов’язково відповідає зовнішньому вираженню як у самого індивіда, так і у інших людей, а на більш зрілих стадіях – здатність розуміти, як вираження власних емоцій впливає на інших та враховувати це у власній поведінці;

6) здатність справлятися з негативними переживаннями, використовуючи стратегії саморегуляції котрі мінімізують інтенсивність та тривалість таких переживань (знімають “важкість переживання”);

7) усвідомлення того що структура чи характер взаємовідносин в значній мірі визначається тим, як емоції виражаються у взаємовідносинах, а саме яким ступенем безпосередності, достеменності вияву, так і ступенем емоційної взаємності чи симетрії у взаємовідносинах;

8) здатність бути емоційно адекватним, тобто приймати власні емоції, якими би унікальними чи культурно детермінованими вони не були, та

відповідати власним уявленням про бажаний емоційний баланс (Saarni, 1990).

При цьому Саарні зазначає, що всі ці здатності носять соціокультурний характер і що це цілком не вичерпний список здібностей, що входять в ЕК, проте навіть з цього списку лише перші шість вивчаються більш чи менш часто. Результатом високої ЕК є, в свою чергу, здатність управляти своїми емоціями, висока самооцінка та життєздатність при наявності зовнішніх стресів [1, 277].

Не викликає сумніву той факт, що людина, котрій притаманний великий набір різних здібностей та компетенцій, та котра здатна відноситись до них як до засобів навіть в стані стресу є більш пристосованою до адекватного реагування на виклики реальності.

Емоційний інтелект є динамічним інтегральним психологічним утворенням, що зумовлює успішність міжособистісної взаємодії, адекватну самооцінку, позитивне мислення, а також лідерські здібності, що ґрунтуються на усвідомленні значущості емоцій та вмінні ними керувати.

Незважаючи на певні відмінності в підходах до виділення складових емоційного інтелекту, більшість вчених погоджуються щодо необхідності враховувати два основні аспекти: здатність до керування власними емоціями та створення благоприємної емоційної атмосфери у відношеннях з іншими людьми. Для педагогів цінність виникнення даного поняття полягає в тому, що воно дозволяє реалізувати комплексний підхід при розвитку найважливіших розумових, емоційних та соціальних навичок та вмінь.

Слід зазначити що найбільшу тривогу викликають дані масового опитування батьків та викладачів, що свідчать про виникнення в цілому світі тенденції посилення неблагополуччя в емоційній сфері дітей теперішнього покоління в порівнянні з попереднім: вони більш подразливі, неслухняні, більш нервові та схильні впадати в паніку, більш імпульсивні та агресивні та почувають себе більш самотніми та пригнобленими [2, 14].

Щодо засобу виправити ситуацію, то його слід шукати в тих методах, котрі ми обираємо для підготовки молоді до дорослого життя. Допоки ми залишаємо емоційну освіту наших дітей напризволяще, кожен раз ми отримуємо все більш жахаючі результати. Одним з вирішень проблеми було би нове уявлення про можливість шкіл виховання цілісної особистості, зводячи в класній кімнаті розум та серце в єдине ціле. Є доцільним запровадження в школах підготовки щодо основ ЕІ. Передбачається запровадження в систему освіти розвиток найважливіших людських

здібностей, таких як самопізнання, самоконтроль та емпатія, а також навчання вмінню слухати, залагоджувати конфлікти та підтримувати співробітництво [2, 15].

Урок англійської мови надає можливості розвитку емоційного інтелекту учнів. В контексті традиційної школи іноземна мова є одним з предметів в рамках якого можливе моделювання різних комунікативних ситуацій, що дозволяють учням уявляти себе поза стін навчального закладу, та відпрацьовувати певні моделі поведінки в різних мовленнєвих ситуаціях. ЕІ є важливою складовою успішної комунікації та може розвиватись тільки в процесі комунікації, що моделюється на уроках іноземної мови. Багато спеціалістів в області лінгводидактики вважають що підключення емоційної сфери учня в процесі вивчення іноземної мови сприяє більш успішному її засвоєнню, та в свою чергу впливає на формування особистості учня, а саме його емоційної сфери.

Оскільки метою уроку англійської мови є формування та розвиток іншомовної комунікативної компетенції, то роботу щодо розвитку ЕІ учнів ведеться опосередковано, поєднуючи вивчення мови та засвоєння емоційних компетенцій. Процес розвитку ЕІ учнів пронизує всі рівні діяльності викладача: планування уроків, оформлення аудиторії, відбір навчального матеріалу та вправ, поведінка викладача, та багатовекторний характер взаємодії в класі, групі, як між викладачем та учнями, так і між самими учнями.

Існують лінгво-дидактичні розробки по розвитку навичок рефлексії, емпатії, мотивації на уроках англійської мови. В той же час, об'єднання найважливіших здібностей та вмінь пов'язаних з саморегуляцією та управлінням емоційним станом в процесі комунікації в інтегроване поняття емоційний інтелект, дозволяє представити проблему розвитку емоційної сфери учня в комплексі, коли усі вищезгадані здібності в рівній мірі важливі як для успішного оволодіння іноземною мовою і подальшого її використання так і для повноцінного розвитку емоційного світу школяра.

Оскільки головною метою навчання іноземній мові є виховання особистості, що здатна та бажає вступати в міжкультурну комунікацію, бажане створення моделі такої комунікації в аудиторії. Вчитель в цьому випадку виступає в ролі представника іншої культури, його мовлення повинно бути максимально наближене до природного, емоційного мовлення іноземною мовою, яскраво індивідуальним. Бесіда з учнями повинна йти прямо, відкрито, при цьому вчитель повинен знаходитись на одному рівні з учнями.

Якщо необхідно слід підійти до учня, нахилитись, зазирнути в очі, щоб він відчув зацікавленість вчителя, котра надасть йому впевненості. У своїй педагогічній діяльності слід пам'ятати та виконувати наступні ефективні правила:

- У будь-якій ситуації ставитись до учнів по-дружньому (не звертаючи уваги на те, подобається ви чи ні).

- Ніколи не виявляти зверхність.

- Щиро цікавитися учнями, їхніми проблемами, намагатися спільно знайти вихід зі скрутного становища.

- Шанувати в учнях особистість.

- Навчитися критикувати так, щоби не образити: уникати прямої критики; указувати на постійні недоліки віч-на-віч; починати з похвали за роботу, яку учень робить добре [3, 9].

Щодо оформлення кабінету в якому проводитиметься навчання рекомендують створити затишне комфортне приміщення, уникаючи яскравих кольорів, використовуючи рослини, пейзажі, цитати англійською мовою, що дозволять учневі позитивно налаштуватись на урок іноземної мови і на весь день зокрема. Парти чи стільці повинні бути розташовані у формі кола, це створює відчуття цілісності, полегшує взаєморозуміння та взаємодію дітей між собою, та дітей і учителя. Слід використовувати на уроках велику кількість яскравої наочності. Згідно з принципами цілісного підходу до вивчення іноземної мови, відбір матеріалу повинен відбуватись виходячи з наявності в ньому позитивної фонові інформації з метою формування асоціативних зв'язків з внутрішнім емоційним переживанням учнів. Особливу роль при цьому відводять музиці, адже музично-акустичні символи здатні викликати відповідні емоційні стани. Музика є своєрідним катализатором, що прискорює цілісний розвиток учня, його психічних процесів та особистісних якостей. Емоційний вплив музики використовується з метою створення мотивації, зняття емоційної напруги та скутості, стимулювання когнітивних та асоціативних процесів та в кінцевому рахунку мовленнєвої діяльності учня в процесі засвоєння іноземної мови.

Викладачеві слід демонструвати різні моделі позитивної поведінки на власному прикладі, та за допомогою моделювання різних комунікативних ситуацій. Слід дати учням можливість відкрито говорити про свої почуття на емоційні стани. На уроці англійської мови викладач повинен уважно слухати кожного учня та привчати інших дітей до культури спілкування, а саме вміння слухати та чути одне одного. Однією важливою рисою що характеризує рівень ЕІ є наявність почуття

гумору. Розвиваючи почуття гумору дитини, вчитель сприяє розвитку здібності дітей легше спілкуватись одне з одним та дає можливість справлятися з різними задачами, та знаходити конструктивні та позитивні шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

На заняттях вчителів слід представляти позитивні рольові моделі, звертати увагу учнів на погляди та позиції котрі зустрічаються в реальному житті, рольових іграх та літературі, що відрізняються від поглядів самих учнів, та подавати приклад толерантного ставлення, поваги та розуміння точки зору відмінної від твоєї. Слід звертати увагу учнів на те які емоції відчувають вони самі та інші люди в різні моменти життя, та у відповідь на різні життєві ситуації. Учень повинен вчитись ставити себе на місце іншої людини та відповідно відповідати вербальними та невербальними способами в знак розуміння та співпереживання. Учнів слід навчати розумінню різних аспектів невербальної поведінки (мови тіла, жестів, міміки т.ін.) та використовувати ці невербальні засоби вираження емоцій. Слід звертати увагу на тембр голосу, швидкість мовлення та інтонаційні зразки [4]. Безперечно, ці здібності значно сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетенції.

Багато забезпечувати такі завдання, котрі дозволили би учням навчатись працювати в групах та парах. Вчителів необхідно звертати свою увагу та підтримувати дружню атмосферу всередині груп, що утворюються в класі. В той же час вчитель є прикладом для учнів та може підказувати шляхи вирішення складних завдань [3, 210]. При цьому слід формувати у учнів здатність бачити різні способи вирішення однієї і тієї ж навчальної задачі. В процесі розвитку навичок спілкування іноземною мовою слід приділяти особливу увагу розвитку таких вмінь, як вміння ділитись інформацією особистого характеру з іншими людьми, моделювати свою реакцію на натяки та слова інших людей, вміння запропонувати свою допомогу та підтримати людину, реагувати позитивно чи негативно, демонструвати своє вміння слухати, продемонструвати своє розуміння та співчуття, участь, згоду, підтримку, захоплення та ін. Для формування цих вмінь слід навчити учнів чітко формулювати твердження, що описують їх емоції та відчуття, висловлювати побажання, говорити про те, що для них важливо та цікаво, проявляти зацікавлення, при цьому розуміти що саме хоче співбесідник, отримувати задоволення від спілкування, позитивно відзиватись про те, що здається значимим для співбесідника, уважно та активно слухати, вміти задавати питання та заглиблюватись в деталі,

ставити себе на місце іншого, посміхатись та схвально кивати головою підчас бесіди, висловлювати своє схвалення та захоплення як вербально, так і невербально, знаходити різні способи вирішення задачі і т.д. [3, 246 – 248].

Висновки. Розвиток емоційного інтелекту нерозривно пов'язаний з комунікативним підходом в навчанні мови. Тим не менш динамічність роботи в групі на уроках, котра необхідна для усвідомленого спілкування, з'являється при забезпеченні позитивної атмосфери, що сприяє співпраці та допомагає розвивати впевненість.

Особистісно орієнтована практика вивчення мови сприяє тому, що учні розповідають про себе та своїх почуттях, використовуючи при цьому відповідні мовні конструкції. Іноземна мова таким чином стає цікавою, значущою та краще запам'ятовується.

Емоційний інтелект слід розглядати інтегровано, не відриваючи від інших знань, вмінь, навичок та здібностей, що необхідні кожній особистості. Адже цілісна освіта передбачає єдність суто інтелектуальної та емоційної сфер.

1. Бреслав Г.М. *Психология эмоций*. – 2-е изд., – М.: Смысл, 2006. – 544 с.

2. Гоулман Д. *Эмоциональный интеллект*. / пер. с англ. А.П. Исаевой, – М.: АСТ, 2009. – 478 с.

3. Шаниро Л. *Как воспитать ребенка с высоким коэффициентом эмоционального развития*. – М.: Эксмо, 2005.

4. Ekman, P., & Davidson, R.J. (1994). *The nature of emotion: fundamental questions*. New York: Oxford University Press.

5. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D.R. (2000) *Emotional Intelligence*. In R.J. Sternberg (ed.) *Handbook of Intelligence* (pp. 396 – 420). New York: Cambridge University Press.

6. Saarni, C (1990). *Emotional competence: How emotions and relationships become integrated*. In: R.A. Thompson (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol. 36 Socioemotional development* (pp. 115 – 182). Lincoln: University of Nebraska Press.

7. Salovey, P., & Meyer, M. (1990/1998). *Emotional Intelligence*. In J. Jenkins, K. Oatley, N.Stein (eds.), *Human Emotions. A Reader*. (pp. 313 – 319). Malden, MA: Blackwell Publishers.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2012